

Gatçina’da Türk Tarzı Yapılar

Kemal İbrahimzade¹
Andrey Spaşanskiy²

Özet

Eski İmparatorluk konakları bazında oluşturulmuş beş Saraylar ve Bahçeler Külliyesi’nden biri olan Gatçina Devlet Müze ve Korusu 1985’te halka açılmıştır. Sarayın mimarı, 1751’de Roma’dan gelen İtalyalı usta Antonio Rinaldi olmuştur. 1760 – 70’li yıllarda Rinaldi, Rusya’nın önde gelen mimarı sayılmaktadır. Gatçina sarayı ise onun en önemli yapıtlarından biridir.

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusya’daki Türk tarzı yapılar, genellikle Çar sarayına yakın olan ve bir şekilde Osmanlı-Rus savaşlarıyla bağlantısı bulunan kişilerin çiftlik köşkleri ve konakları şeklinde görülmektedir.

Gatçina sarayında o dönemin yeni ve ilginç bir modası olan “Türk Odası” ve bir zamanlar Gatçina parkının en gözde yapılarından sayılan “Türk Otağı (Çadırı)” bu yapılar arasındadır.

Ne yazık ki bu iki yapı günümüze ulaşamadığı için araştırmalar müzede bulunan resim ve belgelere dayanarak yapılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Türk Tarzı, Türk Odası, Türk Otağı, Gatçina Devlet Müzesi, Petersburg.

Turkish- Style Structures in Gatçina

Abstract

Gatçina State Museum-Reserve, one of the five ensembles of palaces and Gardens formed on the base of old empire mausions, was opened to puplic in 1985. The architect of the Palace was İtalian Antonia Kinaldi who came from Rome in 1751. Rinaldi was the prominent architect of Russia during the 1760s and 1970s, and Gatçina Palace is one of his most important Works. Beginning from the second half of the 18. century, Turkish- style structures in Russia were generally seen in the farm-villas and mansions of the people who were somehow close to the Palace of the Tzar and related to Ottoman- Russian Wars.

Turkish Chamber, The new and interesting fashion of the times, and Turkish Tent which was one of the most popular structures of Gatçina Park, the examples of such structures.

Unfortunalety, these two structures haven’t survived, and researches heve been made based on the pictures and documents in the museum.

Key Words: Turkish Style, Turkish Room, Turkish Tent, Gatçina State Museum, Petersburg.

¹ Yrd. Doç. Dr. Gaziosmanpaşa Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Sanat Tarihi Bölümü.
e-mail: kemal.ibrahimzade@gop.edu.tr.

² Araştırmacı, Gatçina Devlet Müzesi – Korusu, Petersburg (The State Museum-Reserve "Gatchina" scientific resercher)

GİRİŞ

18. yüzyılın ikinci yarısından itibaren Rusya'daki Türk tarzı yapılar, genellikle Çar sarayına yakın olan ve bir şekilde Osmanlı-Rus savaşlarıyla bağlantısı bulunan kişilerin çiftlik köşklerinde ve konaklarında görülmektedir. Bina sahipleri, her şeyden önce Rus tarihindeki olayları vurgulamış ve çağın gelişmelerine ayak uyduran ve modanın gerisinde kalmayan zümreden olduklarını göstermeye çalışmışlardır. Saraylarda moda olarak divanlı odalar kurulmakta, bahçelerde Türk tarzında köşkler yaptırılmaktaydı. Böyle yapıların yer aldığı çiftliklerden biri de şimdi St. Petersburg Saray Banliyösü olan Gatçina bölgesidir.

Şimdiki Gatçina Devlet Müze ve Korusu³, eski İmparatorluk konakları bazında oluşturulmuş beş Saray ve Bahçeler Külliyesi'nde yer alır. Ne yazık ki Gatçina Sarayı, İkinci Dünya Savaş'ından sonra unutulmaya terk edilmiş ve sarayın restore edilmiş ilk bölümleri ancak 1985 yılında halka açılabilmiştir. Söz konusu dönem itibarıyla restore edilmiş olan saraylardan Petergof, Pavlovsk, Tsarskoye Selo, Oraniyenbaum bütün dünyada bilinmekteydi. Gatçina'daki yapılar ise tamamen gölgede kalmışlardır.

Gatçina'nın tarihi çok eskilere dayanmaktadır. Bugün kentin yerinde bulunan Khotçino köyünün adına, kayıtlarda 1499'da rastlanmaktadır ve buna bakılarak bu yerleşimin daha önce de var olduğu söylenilebilir. Rusya 17. yüzyılda, geçici olarak Baltık denizi bölgesindeki kuzeybatı topraklarını kaybettiği dönemde buralar İsveç yönetimindeyken Gatçina çiftliği kurulmuştur. Kuzey Savaşı⁴ döneminde yıkılan Gatçina, yeniden yapılmış fakat daha yarım yüzyıl boyunca ormanlar içinde unutulmaya terk edilmiş bir çiftlik olarak kalmıştır.

II. Katerina tahta oturunca Gatçina'nın kaderi kesin olarak değişmiştir. İmparatoriçe burasını kendi gözdelelerinden biri olan Grigori Orlov'a hediye etmiştir. Grigori Orlov, Rusya tarihinde ünlü olan Orlov kardeşlerinden biridir. O, kardeşi Aleksey'le birlikte Haziran 1762'de saraydaki darbeyi düzenleyen grupta yer almıştır. Darbe sonucunda meşru imparator III. Petro azledilerek yerine II. Katerina iktidarı ele geçirmiştir.

Gatçina, II. Katerina'nın tahtı ele geçirmesi için yaptığı hizmet karşılığında Grigoriy Orlov'a armağan edilmiştir. Ayrıca Orlov kardeşlere para, arsa, toprak kölesi köylüleri hediye edilmiş, değişik kademelerde görevler verilmiştir. Bunun sonucunda 1760 – 70'li yıllarda Orlov kardeşler, Rusya'nın en zengin ailelerinden biri durumuna yükselmişlerdir. Grigori Orlov, 1760'lı yıllarda Rus devletinde ikinci adam konumuna gelmiştir. 1766'da onun için Gatçina'da anıtsal değerde bir saray inşaatı başlatılmıştır. Orlov'un ölümünden sonra Petersburglu şair V. Ruban Gatçina'daki sarayı Mısır piramitlerine benzetmektedir:

³ Makalede Gatçina Devlet Müze ve Korusu kısaca GDM veya Gatçina diye geçecektir.

O devasa taş sarayı bilmeyen var mı?

Pudost yöresine ün katan odur.

Nil sahilinde yükselen ehramlar mı?

Desem yanlış olmaz - öyle uludur.⁵

Şairin ifadelerinde abartı olmakla birlikte o dönemde Petersburg çevresinde Gatçina'daki saraydan daha büyük olan yapılar, sadece Petergof ve Tsarskoye Selo'daki İmparatorluk köşkleridir. Üstelik mimari anıtsallık açısından onlar, Gatçina Sarayının çok gerisinde kalmışlardır. Sarayın mimarı, 1751'de Roma'dan gelen İtalyalı usta Antonio Rinaldi'dir. 1760 – 70'li yıllarda Rinaldi, Rusya'nın önde gelen mimarlarından ve Gatçina Sarayı onun en önemli yapıtlarından biri olmuştur (Resim 1). Bu sarayla mimar, Romalı bir soylu için ideal sayılabilecek bir saray ortaya koymuştur. Çünkü Grigori Orlov kendisini eskiçağ Romalılarından biri olarak görüyor ve onlara özeniyordu. II. Katerina da aynı şekilde onu Eskiçağ Roma kahramanlarıyla kıyaslamaktaydı. O, gözdesi ve sevgilisi olan Grigori hakkında şöyle diyor: 'Cumhuriyetin en iyi dönemindeki Romalı kahramanları anımsatıyor'.

1781'de inşaat bitmek üzereyken saray, sanat eserleriyle oldukça dolu olan antik Roma köşklarine benzemektedir. Kent dışında zevk ve sefa içinde yaşamak için burada her türlü olanak sağlanmıştı. Sarayda değişik amaçlı kullanılan çok sayıda mekân bulunmaktaydı. Misafir yoğunluğu olduğu zamanlarda gelenleri ağırlamak için iki yandan saraya bitişik olan yarı yuvarlak galeriler kullanılmaktaydı. Her iki yanda ayrıca mutfaklar, kilerler, hizmetçi odaları, ahırlar, hademe evleri ve hatta yeni tarzda yapılmış lüks hamamlar mevcuttu⁶. Saray çevresinde geniş alanda peyzaj ve park çalışmaları da yapılmıştı.

1783'te Orlov'un ölümünden sonra II. Katerina sarayı satın alarak hazine kalemine katmış ve sonradan I. Pavel adıyla İmparator olan oğlu Pavel Petroviç'e hediye etmiştir. Sonraki dönemde Gatçina, Çar ailesinin mülkiyetine geçmiş olmasından dolayı her zaman mamur ve bakımlı olmuştur. Saray ve parkın masrafları bolca hazineden karşılanmıştır. 1917 yılına kadar Gatçina, hanedan üyelerinin özel köşkü olarak hizmet vermiştir.

⁴ Kuzey Savaşı (1700-1721) – Baltık denizine çıkış için Rusya ile İsveç arasında savaş. Bu savaş sırasında İmparatorluğun yeni başkenti olan Sankt – Peterburg kenti kurulmuştur.

⁵ N. V. Yuronen, *Gatçina'nın Edebi Portresi*. Gatçina, 1995. s. 27. «Pudostska Mahalli» - Gatçina yakınında bulunan ve Gatçina ve Peterburg'da saray inşaatında kullanılan kireçtaşı çıkarılan Pudost köyü civarı. Şair, *gromada* (Dev yapı, Rusça *ogromny* sözcüğünden) derken Mısır piramitlerini kastetmektedir.

⁶ Hamamda, su ısıtıcı depodan borularla suyun geldiği üç (kurşunla kaplanmış ahşap) küvet vardı. 18. yüzyılda bu türden küvetler Avrupa ve Rusya'da enderdi ve o zamanlar sıcak suyu küvetlere kovayla taşıyarak yıkanılırdı.

1. Türk Odası

Türk Divanı (sediri) olarak adlandırılan Türk Odası, o dönemin yeni ve ilgi çekici bir modası olmuştur. Rusya’da bu dönemde Türk odasına benzer mekanların olduğu düşünülmektedir. Bu konu daha detaylı bir çalışma gerektirmektedir.

Kesin olmasa da kimi kaynaklara göre, Orlov, kendi isteği ile yatağını ‘çadır, otağ’ şeklinde yaptırmıştır. Doğu tarzında düzenlenen bu oda onun zevkiyle yakından ilgili olmuştur⁷. Türk Odası, tesadüf sayılamaz. Çünkü sarayın ilk sahibi olan Grigori Orlov, 1768-1774 Türk–Rus Savaşı’na doğrudan katılmış ve 1772’de başlatılan Focşani barış görüşmelerinde de yer almıştır. Focşani⁸ Osmanlı İmparatorluğu’nun taşra bölgesinde olmasına rağmen burada Orlov, Türk tipi yapıları, ev düzeni ve yaşam tarzını yerinde görme fırsatı bulmuş ve bazı eşyalar edinme imkânı da kazanmıştır. Örneğin 1770’li yıllarda Gatçina sarayında bulunan onun silah koleksiyonunda Türk işi silahlar da yer almaktaydı ve bunların bir kısmı hala Gatçina’da bulunmaktadır. Bu durumda Orlov’un kendi muhteşem sarayında Türk tarzında oda döşetmiş olması doğaldır.

Ne yazık ki 1797–98 yılları arasında sarayda tadilat ve tamirat yapılırken Türk yatak odası kaldırılmıştır. Şimdilik onun varlığını ispatlayan tek kaynak, Gatçina Devlet Müzesi koleksiyonunda bulunan yerleşim planıdır⁹ (Çizim 1-2). Ayrıca 1796’da oluşturulan bir envanter kaydında odanın dekorasyonunda kullanılan eşyaların listesi yer almaktadır.¹⁰

Sedir biçiminde ‘divanın’ bulunduğu mekân, Gatçina Sarayı’nın Mutfak Binası’nda yer almış ve saray hamamlarıyla bir bütün oluşturmuştur. Cephe tarafında üç penceresi bulunan bu küçük oda, perde duvarlarla birkaç bölüme ayrılmıştır. Bölümlerden birini, hamamdan sedire geçiş oluştururken duvardaki nişte saray sahibinin oval banyo küveti bulunmaktadır. Türk sediri, odanın öteki kısımlarından perde duvarıyla ayrılır. Planda açıkça görüldüğü gibi Divan, dikdörtgen şeklinde yapılmıştır. 1796 tarihli belgede, odalarda *kiseya*¹¹ diye adlandırılan tülbentten dikilmiş, saçaklı, püsküllü perdeler asıldığı ve aynı kumaştan süslü sayvan¹² olduğu, yer almaktadır. Bunun yanında güderi şilteler, yastıklar ve yan yastıklar olduğu anlatılır. Ayrıca

⁷ Francisco de Miranda, *Rusya Günlüğü. Moskova – Sankt – Peterburg*. Moskova, 2000, s. 87. Bu yatak odasının iç mimarisi ve dekorasyonu hakkında sadece yatağın koskoca yeşil sayvanı olduğunu biliyoruz ve bu perdeden, sonralar mobilya için kılıf ve paravan yapılmıştı. Bkz. 1796 yılı Listesi. Gatçina Müzesi (ileride GMZ diye geçecektir). El yazıları Fonu. GDM – 457 – XIII. Orlov’un yatak odası, 1790’lı yılların ortalarında tamamen değiştirilmiştir.

⁸ Focşani (Türkçe: Fokşani), Romanya’nın doğusunda yer alan bir şehir ve Vrancea ilinin başkentidir.

⁹ GDM Gatçina. Çizimler Bölümü.. GDM – 146 – XII. 1790’lı yılların başlarında yapılmıştır.

¹⁰ GDM Gatçina. El yazıları Bölümü. GDM – 457 – XIII.

¹¹ Kiseya – Rusça’da tülbent. Perde, süsleme ve bayan giysi detayları için kullanılan hafif ve saydam kumaş.

¹² Bir örtü çeşidi.

bu odada pencereler arasına ayna ve bunun altında beyaz boyalı ahşap masa ile sahtiyanla¹³ kaplanmış altı adet iskemle bulunmaktaydı. 'Türk yaşam tarzına özgü eşya olarak odada bir zamanlar Türk nargilesi olmasına rağmen, envanter listesinde 'çalınmıştır diye not bulunmaktadır. Genel olarak envanter belgesi düzenlendiği sırada odanın durumu epeyce eski olduğundan belgede bazı eşyaların karşısında 'oldukça eski' ifadesi yer alır.

Odaların hamama yakın olması, bunların banyo yapıldıktan sonra dinlenmek için kullanıldığını gösterir. Kont Orlov Türk odasından resim galerisine geçişte, Rusya–Osmanlı Savaşlarını ve Anadolu'yu konu eden resimler bulundurmaktaydı¹⁴. Bununla Rusya tarihi ve Orlov ailesinin hizmetleri hatırlatılmaya çalışılmıştır.

Grigori Orlov'un ölümünden sonra Türk Odası, eskisi gibi rağbet görmemiş ve önemini yitirmiştir. Bu oda, sarayda çalışan görevliler için tahsis edilmiştir. Yukarıda bahsedilen 1790'lı yıllara ait GDM–146–XII planında ki notlara kurşunkalemle odaların amaçları ve orada oturanların soyadları eklenmiştir. Bu notlara göre, Türk Odası Arakçeyev'e aittir¹⁵. Gatçina sarayı, o dönem tahta geçmiş olan Grandük Pavel Petroviç için yeteri kadar geniş olmadığından saray görevlileri için uygun olabilecek bütün mekânlar kullanılmıştır. Sarayın yeni sahibi için Osmanlı Sorunu, önemini kaybetmiştir. Bunun yerini Avrupa'da devrimci hareketlerin yükselişi ve ardından Napolyon Fransa'sı ile savaşlar gibi sorunlar önem kazanmıştır. Bu nedenle 1790'lı yılların sonlarında sarayda tadilat yapılırken Türk sedirinden vazgeçilmiş ve bu mekân sıradan bir oda haline getirilmiştir. Ayrıca odada bulunan eski süs aksesuarları ve eşyalar, saray deposuna bırakılmış ve ne yazık ki daha sonra buradan kaybolmuştur.

2. Türk Otağı (Çadırı)

Gatçina'daki Türk tarzı eserlerden biri de Türk Otağıdır ve bir zamanlar Gatçina parkının en gözde yapılarından biri olmuştur. Kuşelyov Albümü'ndeki sulu boya resimlerde ve proje çizimlerinde bu yapı da görülmektedir¹⁶ (Resim 2). Bu nedenle araştırmacılar bu park

¹³ Sahtiyan – açık renk boya ile ilenmiş ince keçi veya koyun derisi. Sahtiyan, mobilya kaplamak, kitap ciltlemek vb için kullanılmıştır.

¹⁴ Francisco de Miranda. *Rusya Günlüğü. Moskova – Sankt – Peterburg*. Moskova, 2000, s. 87. Bu kaynakta Gatçina, Orlov'un ölümünden dört yıl sonra – 1787'de tarif edilmektedir. Ama o sırada saray daha ilk baştaki şeklini korumaktaydı.

¹⁵ Aleksey Alekseyeviç Arakçeyev. (1769-1834) – 18. yy sonu ve 19. yy birinci çeyreginde Rus komutan ve devlet adamı. 1808 – 1810 yılları arasında Harbiye nazırı, Rus ordusu ve topçu sınıfında bazı reformlar gerçekleştirmiştir. Askeri kariyeri, 1790'lı yıllarda Gatçina'da başlamıştır.

¹⁶ GDM – 8 – XI, GDM – 33 - XI. (Keşelyov Albümü), GDM – 55 – XII vb. 'Kuşelyov Albümü', Gatçina ile ilgili olarak hazırlanan, gerçekleştirilen ve gerçekleştirilmeyen taslak ve projeler toplusudur. Gatçina'da sadece iki adet böyle albüm kalmıştır. Üçüncü Albüm, halen Moskova Şusev Mimarlık Müzesi Araştırma Enstitüsündedir. Gatçina'daki albümlerden birinde projelerle birlikte saray ve çevresini

köşkü hakkında bazı kesin bilgilere sahiptirler.

Yapının *otağ* diye isimlendirilmesi, onun dış görünüşünden kaynaklanmaktadır, çünkü oval planlı büyük bir ahşap köşkten bahsedilmektedir. Ahşap köşk, yağlı boya ile öyle bir tarzda boyanmıştı ki kalın kumaştan yapılmış büyük otağa benzemekteydi. İçeriye ardına kadar açık eşiği hatırlatan ve iki direkle tutturulan koca aralıktan girilmekteydi. Yanlarda ise kapı yerleri bulunmaktaydı. Ayrıca arşivdeki kaynaklara bakılırsa pencereler de mevcuttu¹⁷.

Otağa neden Türk otağı ismi verildiği bilinmemektedir. Onun mimarı olan Fransuaz Viollet, yapıtlarının listesinde bu yapıdan la Grande Tente, yani Büyük Çadır-Otağı olarak bahsetmektedir¹⁸. Fakat inşaatla ilgili olarak 1796 tarihli belgelerde yapı, artık Türk Otağı diye geçmektedir¹⁹.

Otağ, açık havada devletin yüksek görevlileri için veya savaş sırasında komutanlar için kurulan klasik çadır tipinde bir yapı olmuştur²⁰. Belki de bu yapıya, Osmanlı Türkiye'sindeki yaygın uygulamadan esinlenerek yapılmış olmasından dolayı, Türk Otağı adı verilmiştir. (Rusça'da çadır/otağ için *palatka* veya *şatyör* kelimeleri kullanılır). Başka bir deyimle otağ, Rusya için yeni bir yapıydı ve Türkiye'den alıntı olduğundan dolayı Türk Otağı denilmiştir. Gerçekten de Rusça'daki çadır anlamına gelen *şatyör* sözcüğü ve çadırın kendisi de daha Eski Kiev Rus devleti döneminde Doğu'dan alınmıştır.²¹ Çadır anlamına gelen diğer sözcük *palatka* ise eski Rusça'da saray manasına gelen ve Latince *palatium* yani imparator sarayı kelimesiyle ilgilidir.

Öte yandan bu otağın adı, bir dereceye kadar Çesmensk (Çesme) dikili taşıyla ilgili olmuştur. Bu mermer obeliski Grigori Orlov, ünlü Çesme Deniz Savaşına katılmış kardeşi Aleksey Orlov'un anısına sarayın yakınında 1770'li yıllarda yaptırmıştır. Değişik dönemlerde ve farklı yerlerde ortaya çıkmış bu iki yapı, Kuşelyov Albümü'ndeki ressam Gavril

---

betimleyen sulu boya resimleri vardır. (Bunları Mühendis Albay Sergeev diye imzalayan bir ressam yapmıştır). Buradaki peyzaj resimlerinden birinde Türk Otağının görüntüsü yer almaktadır.

¹⁷ Eylül 1796'da 57 x 39 cm ebatlı iki cam değiştirilmiştir. RGIA Rusya Devlet Tarih Arşivi. Bölüm. 491, Liste 1, Dosya 57, Varak 84.

¹⁸ RGIA Bölüm 1486. Liste. 1. Dosya. 69. S. 1. Henri François Gabriel Viollier; 1752 — 1839 – İsviçreli resim sanatçısı 1781-1791 yılları arasında Grandük Pavel Petroviç'in sarayında mimar ve ressam olarak çalışmış. Sanatçı Grandükün saraylarında iç mekan dekorasyonları, ayrıca park düzenlemeleri yapmış, değişik bayramlar ve gösteriler için senaryolar yazmıştır.

¹⁹ GİA Devlet Tarih Arşivi. Bölüm 491, Liste 1, Dosya 57, Varak 77, 81, 84.

²⁰ Örneğin Pavlovsk Devlet Müzesi koleksiyonunda 1787 tarihli Kingstoune Düşesi Onuruna Tören adlı sulu boya resminde çadır yer almaktadır. (Merkez Depo, 2949 – XI. Resimde İmparator I. Pavel betimlenmiştir: Sergi katalogu. S.Peterburg, 2004, s. 14). Bu çadır, şekil açısından Gatçina'daki çadiri, önemli derecede tekrar etmektedir.

²¹ M. FASMER. *Rusçanın Etimolojik Sözlüğü*. Cilt 4, Moskova, 2003, s. 413 (Rusça)

Sergeyev'in²² sulu boya resimlerinde bir arada yer almaktadır²³ (Resim 3) .

Başka ihtimal de bilindiği gibi Gatçına parkında ve hatta Gatçına kasabasında Pavel Petroviç zamanında yapılmış yapılar, Grandük Pavel Petroviç ve eşinin 1781–82 yıllarında Batı Avrupa'da yaptıkları geziler sırasında gördükleri mimari eserlerin taklitleridir. Şöyle ki Sevgi Adasında bulunan ve Türk Otağı ile aynı görüş hizasında duran Venüs Köşkü (1792), Prens Conde'nin Chantilly'deki malikanesinde mimar Babell tarafından yapılmış olan ve günümüze kadar ulaşmayan köşkün aynısıdır. Bu yapılar, geçici olup dayanıksız malzemeden inşa edildiğinden daha 18. yüzyıl sonu ve 19. yüzyıl başlarında ortadan kalkmıştır. Grandük çiftiyle ilgili olan mimari yapıların listesini çıkarmaya kalkışırsak her şeyden önce bunların birçoğunun resim, çizim ve tasvirleri bize ulaşmadığından sonuç alınamaz. Gatçına'daki Türk Otağı'nın benzer yapılardan biri olduğu ve bilinmeyen bir Batı örneği esas alınarak inşa edildiği olasılığı üzerinde durulabilir. Bu durumda yapı, Avrupa'da iyi bilinen *turquerie*²⁴ tarzındaki yapılardan biri sayılabilir.

İnşaat tarihi bilinmeyen Türk Otağının sadece oyunlar oynanan, salıncaklar ve atlıkarıncalar bulunan orman açıklığındaki sahanın bir kısmını oluşturduğu bilinmektedir. Kuşelyov Albümü'ndeki sulu boya resminde salıncaklar net olarak görülmektedir. 18. yüzyıl belgelerinde burası, Gatçına oyun sahası diye geçmektedir.

İlk olarak bunlardan II. Katerina tarafından Gatçına'ya yazılmış 07 Kasım 1786 tarihli mektupta bahsedilmektedir: “Nazik kızımızın Gatçına oyunları üzerine yazdıkları, bu konuda oldukça hoş izlenim bırakmaktadır”²⁵. Mektupta ‘nazik kızımız’ ifadesiyle Pavel'in eşi Grandüşes Mariya Fyodorovna kastedilmektedir. Onun, oyunlarının ayrıntılarını içeren mektubu ne yazık ki günümüze ulaşmamıştır. Bu otağ, belki de o sırada veya 1792'de Venüs Köşküyle aynı zamanda inşa edilmiştir.

Dayanıksız malzemeden yapılmış otağ birkaç defa onarılmıştır. İç mekânda kaplama işleri sırasında yumuşak kumaşın değiştirildiği 1790'lı yıllarda yapılan tamiratlar bilinmektedir. 1794'te otağ kalın kumaşla kaplanmış ve bunun için 213 metre malzeme sarf edilmiştir²⁶.

²² Gavriła Sergeyev (1765—1816) — Rus ressam ve askeri topoğraf. Gavriła Sergeyev manzara ressamı ve suluboya ustası olarak tanınmıştır. Ressam 18. Yüzyılda Avrupa'dan Osmanlı başkentine gelen ve elçiliklerde görev yapan sanatçılar gibi, 1793 yılında Rus Elçisi Kutuzov'un himayesinde İstanbul'a gelmiştir. Sergeyev, İstanbul'u anlatan birçok suluboya ve çizim yapmıştır. Kaynak: Kemal İBRAHİMZADE “Rus Ressam Gavriła Sergeyev'in İstanbul Manzaraları” OTAM, 32/Güz 2012, s.33

²³ GDM – 8 - XI.

²⁴ Turquerie , 18. Yüzyıl Batı Avrupası'nda Türk sanat ve kültürüne öykünen oryantalist bir eğilimdir.

²⁵ Rusya Tarih Cemiyeti Mecmuası. Cilt 15, S. Peterburg, 1875. s. 24.

²⁶ RGİA. Bölüm 491. Liste 1. Dosya 9. varak 4. Parusina (Rusça yelken bezi) – Önceler gemi yelkenleri için kullanılan kalın keten kumaş.

1796'da kalın yelken beziyle kaplanan otağ için 264 metre kumaş kullanılmıştır²⁷. 1797'de, artık Pavel İmparator tahtına oturduktan sonra dekoratör ressam Pietro Gonsago yardımcılıyla birlikte iç mekanları resimlerle süslemiştir²⁸. Kuşelyov Albümü'ndeki sulu boya resimlerde ve ayrıca çizimlerden birinde bizzat bunların yer aldığını görmekteyiz²⁹. Bu dekorlar, Pavel döneminde sıkça görülmektedir. Otağ, Grandük çiftinin ve sonradan İmparator çiftinin çok sevdiği yürüyüş yeri olmuştur. Burada açık havada yemeklerin yendiği piknikler sıkça yapılmıştır. Örneğin, İmparator I. Pavel'in 1 Eylül 1799'da park gezisi ve göl sefasından sonra otağda öğle yemeği yediği bilinmektedir³⁰. Bunun yanında yemekleri ısıtmak için ve geçici olarak kap kacak bulundurmaya amacıyla ek mekânlar yapıldığı bilinmektedir. Şöyle ki 1796'da saray deposunda otağın pencerelerine ait saçaklı ve püsküllü pazen üzerinde şeritli tafta dantel, ayrıca otağın yanındaki odanın pencerelerine ait kırmızı renkli, saçaklı ve püsküllü Çin kumaşından iki tülbent dantel şeridi bulunmaktadır³¹. Bunlardan başka otağın yakınında iki adet kamariye daha yapılmıştır. Önce bunlar kare şeklinde, 1790'lı yılların sonlarında ise ana yapıda olduğu gibi çadır şeklinde dekor edilmiştir³² (Çizim 3).

Türk Otağı ve Gatçına oyun sahası, Grandük ailesinin sıkça düzenlediği birçok şölen ve partiye tanık olmuştur. Gatçına Müzesi ve Parkına ait koleksiyonda otağın, atlıkarınca çizimlerinin, ayrıca bunların süslenme ve aydınlatılması için önerilerin de yer aldığı ve oyun sahası planını içeren yalnızca bir resim bulunmaktadır³³. Fakat bu aydınlatmanın hangi tören için yapıldığı bilinmemektedir.

1810 yılında Gatçına'da ilginç eserleri gören Alman gezgin Christian Muller, Türk Otağı'nı son görenlerden biridir. 'Yemek salonu olarak kullanılan ve göz okşayan Türk Köşkü' onu etkilemiştir³⁴. Kısa süre sonra otağ kaldırılmıştır ve onun yerinde 1844'te yeni Türk Otağı

²⁷ Aynı kaynak. Dosya 57, Varak 77.

²⁸ RGİA. Bölüm 491, Liste 3, Dosya 1567, Varak 165. Pietro Gonsago (1751-1831) – İtalyan ressam ve dekoratör. 1792'den başlayarak Rusya'da tiyatro ressamlığı yapmıştır fakat sıkça saray iç mekanlarının dekorasyon işlerine davet edilmiştir. Onun duvar resimlerinin bazı detayları, Pavlovsk Sarayında, dekorasyonları ise Moskova'daki Arhangelskoye Çiftliği Tiyatrosunda günümüze kadar kalmıştır.

²⁹ GDM – 55 - XII.

³⁰ Kammerfurier Defteri (Rus Devlet sarayında törenleri ve Çar ailesinin günlük yaşamının özel görevlilerce kaydedildiği defter). 01.09.1799

³¹ 1796 Yılı Saray Envanter Listesi, GMZ Gatçına, El yazıları Bölümü, GDM № 457 - XIII. Podzor - Rusça perde detayı demektir. Tafta – perde dikiminde kullanılan zarif kumaş. Bumazeya ve Kitayka (Pazen ve Çin kumaşı) – pamuk ipek kumaş türleri olup astar olarak kullanılırdı.

³² 'İki adet kamariye için plan ve cephe bahçede yer alan Türk Otağını pozisyonuna göre belirlenmiş olup yan taraflarda duruyordu ve şimdiki dörtgen şeklinde olanların yerini alıyordu.' GMZ Gatçına, Çizim Bölümü, GDM – 53 - XII.

³³ GDM, Çizim Bölümü, GDM – 55 - XII.

³⁴ Ch. Muller. *Tableau de Petersbourg ou lettres sur la Russie ecrites en 1810, 1811 et 1812*. Paris, 1814. P. 115.

inşa edilmiştir. Eski yapının sadece adı kalmıştır. Yeni inşa edilen köşk, sarmaşık için kafesi olan ve iki yarı yuvarlak bölümden oluşan ahşap kameriyeden ibarettir³⁵. Bu yapı, zamanla harap olarak 1920'li yılların başlarında ortadan kalkmıştır³⁶.

Oyun sahasının yerinde ise 1915'te tenis kortu yapılmıştır³⁷. Çünkü o sırada tenis modası başlamış ve son Rus Çarı II. Nikolay'ın sarayında çok tutulmuştur. 1970'li yıllarda Gatçina'daki oyun sahası restore edilmiştir. Bunun için 18. yüzyıldan kalan çizimler esas alınarak sahanın planı eski şekline kavuşturulmuştur. Türk Otağı'nın restorasyonu ise sadece düşünce olarak kalmıştır. Çok sayıda eski resim ve arşiv malzemesi sayesinde otağ, aslına azami benzer bir şekilde yeniden inşa edilebilir. Fakat bu geleceğin işidir.

SONUÇ

II. Katerina dönemi Osmanlı kültürüyle sanatsal etkileşim açısından bir başlangıç dönemidir. Bu nedenle dönemin Rus mimarisinde Türk tarzında bazı örneklerle karşılaşılmaktadır. 18. yüzyılın ikinci yarısında Osmanlı-Rus savaşları nedeniyle iki ülke arasında ilişkiler yoğunlaşmış, bu sayede Rusya'da Türk kültürü ve sanatına olan ilgi artmıştır. Grigoriy Orlov gibi savaşa katılan Rus asker ve komutanlar, Osmanlı coğrafyasında değişik kültürlere ait ve özellikle Türklere has yeni mimari yapılar, kıyafetler ve eşyalar ile tanışmışlardır. Bununla kalmayıp, beğendikleri, ganimet veya satın alınmış çoğu Türk menşeli olan çeşitli eşyalarla saray ve köşklerini süslemişlerdir.

Rusya tarihinin önemli olayları, taht ve imparator sarayına yakın çevrelerin konağı olarak Gatçina'yı da tabii ki etkilemiş ve özellikle Osmanlı ile yapılan savaşın bıraktığı etkiler, Osmanlı temalı mimari yapılar olarak buraya yansımıştır. Her ne kadar gerçek Türk mimari eserleri ile birebir örtüşmese de bu yapılar aynı zamanda Doğuya olan ilgiyi de yansıtmıştır. Yazar ve ressamların dikkatini çekmiş ve onlarla ilgili bilgiler bu sayede günümüze ulaşmıştır.

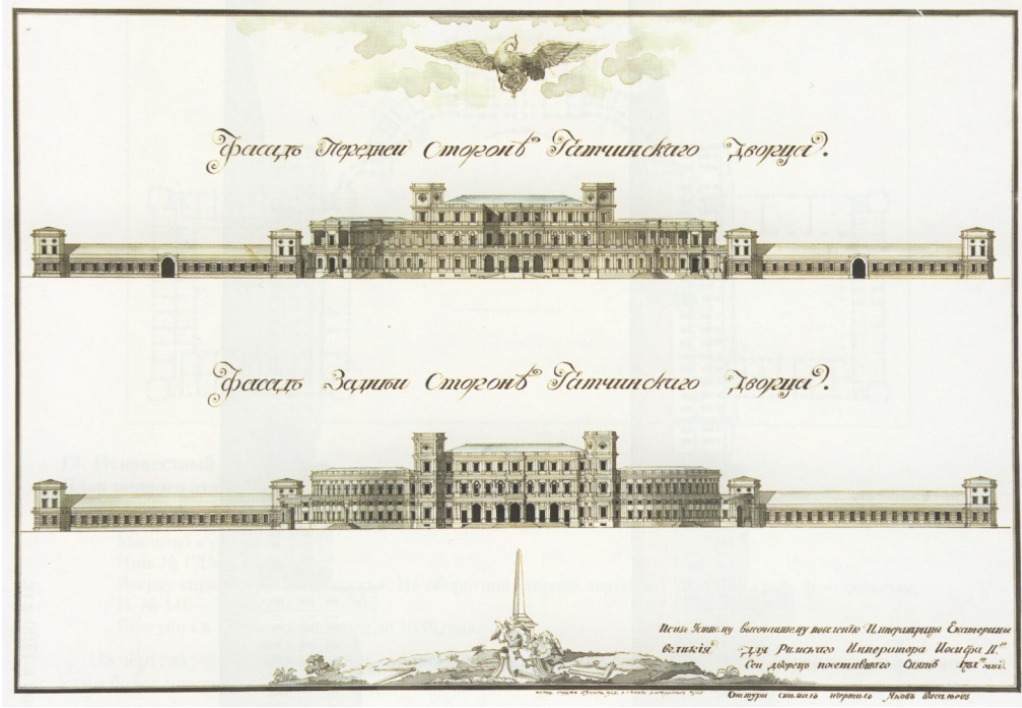
³⁵ GDM Gatçina, Çizimler Bölümü, GDM – 74 - XII. Trelyaj – ince latalardan yapılan ahşap kafes. Bunlar 17. ve 18. yy parklarında ve bahçelerinde çok yaygındı. Bunları sıra ağaçlarla paralel olarak yerleştirirdi ve değişik bahçe köşkleri ve kameriyelerde bitkilerin sarılması için kullanırlardı.

³⁶ K.F. Asayeviç, Gatçina Parkında Dolaşırken. Leningrad, 1929, s. 14

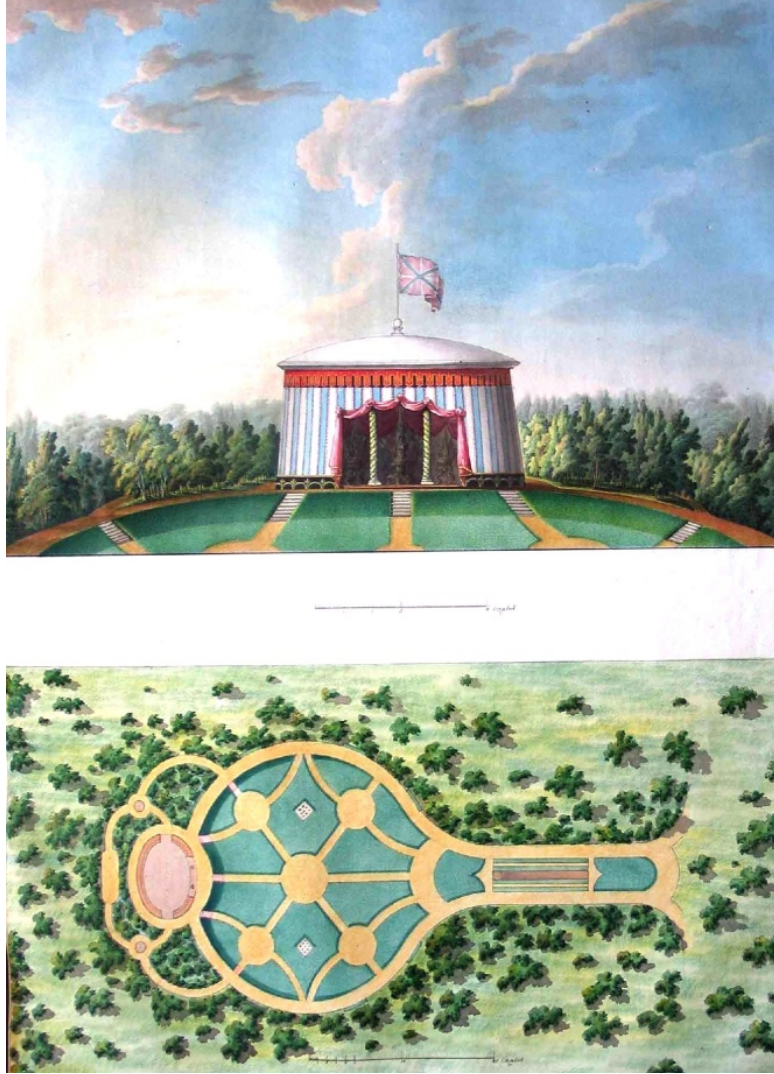
³⁷ GDM Gatçina, Çizimler Bölümü, GDM – 66 – 67 – XII

KAYNAKLAR

- Anonim (1875), Rusya Tarih Cemiyeti Mecmuası. Cilt 15, S. Petersburg.
- Asayeviç, K.F. (1929), Gatçina Parkında Dolaşırken, Leningrad.
- Fasmer, M. (2003), Rusça' nın Etimolojik Sözlüğü. Cilt 4, Moskova.
- Miranda de F. (2000), Rusya Günlüğü. Moskova – Sankt – Petersburg.
- Muller Ch.(1814), Tableau de Petersbourg ou lettres sur la Russie ecrites en 1810, 1811 et 1812. Paris, P. 115.
- Yuronen N. V.(1995), Gatçina'nın Edebi Portresi, Gatçina.
- Arşiv Belgeleri**
- Anonim, Keşelyov Albümü GDM – 8 – XI, GDM – 33 - XI., GDM – 55 – XII vb.
GDM, Çizim Bölümü, GDM – 55 - XII.
GDM Gatçina. Çizimler Bölümü.. GDM – 146 – XII.
GDM Gatçina, Çizimler Bölümü, GDM – 74 - XII.
GDM Gatçina. El yazıları Bölümü. GDM – 457 – XIII.
- GİA Devlet Tarih Arşivi. Bölüm 491, Liste 1, Dosya 57, Varak 77, 81, 84.
- RGİA Rusya Devlet Tarih Arşivi. Bölüm. 491, Liste 1, Dosya 57, Varak 84
- RGİA Rusya Devlet Tarih Arşivi Bölüm 1486. Liste. 1. Dosya. 69. S. 1.
- RGİA Rusya Devlet Tarih Arşivi Bölüm 491. Liste 1. Dosya 9. varak 4.
- Saray Envanter Listesi (1796 Yılı) , GMZ Gatçina, El yazıları Bölümü, GDM No:457 - XIII.

Resim 1: Gatçina Sarayı. Ön ve arka cephe çizimi. Sarayı ziyaret eden Kutsal Roma İmparatoru II. Joseph için II. Katerina emriyle 1781 yılında Yakov Vasilyeviç tarafından çizilmiştir.

Resim 2. Kuşelyov Albümünde yer alan ve otağ ile Gatçına oyun sahasının planını gösteren çizim.

Tek varak. Çizimi kimin yaptığı bilinmiyor³⁸.

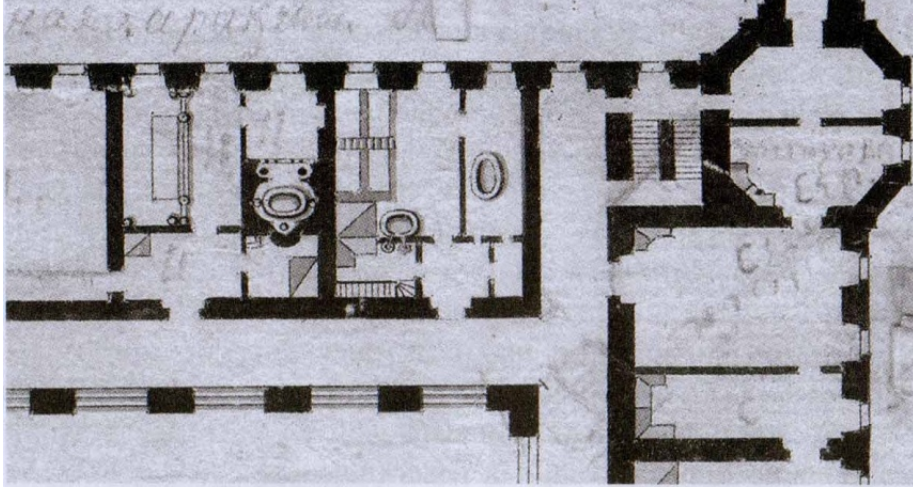
³⁸Gatçına Sarayı Müzesi. GDM – 33 - XI. Türk Otağı Planı ve Cephesi. Gatçına Oyun Sahası Planı. 1790'lı yıllar. Kâğıt üzerinde kalemlerle Çin mürekkebi ve zamklu sulu boya.

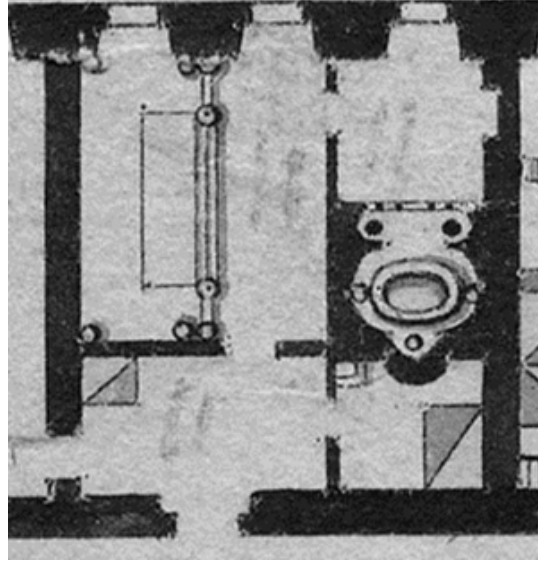
Resim 3: Keşelyov Albümünde yer alan ve Türk Otağı ile Çesmensk(Çeşme) Dikili Taşını İçeren Peyzaj Resmi. Tek varak. (Ressam Binbaşı Mühendis Sergejev)³⁹.

³⁹GDM – 8 - XI. Dlinnyy (Uzun) Adasından Türk Otağı ve Çesmensk (Çeşme) Dikili Taşının Görüntüsü. 1790'lı yılların sonu. Kâğıt üzerinde kalemle Çin mürekkebi ve zamklı sulu boya.

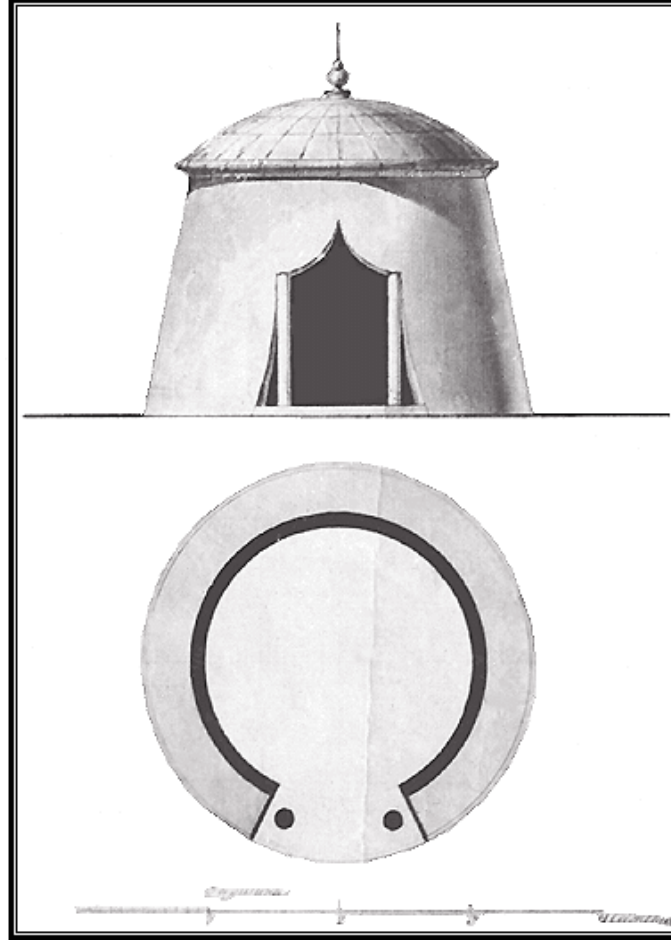

Çizim 1: Hamam Bölümü (Türk Divanı-Odası, Küvet ve Banyo) Gatçina sarayı genel plan fragmanı. Yaklaşık 1791. Gatçina Müzesi Gatçina Sarayı Planı⁴⁰

Çizim 2: Hamam ve Küvet

⁴⁰ Spaşanskiy A.N., Grigoriy Orlov ve Gatçina Sankt Petersburg, 2010, s.155.

Çizim 3: GDM Gatçina, Çizim Bölümü, GDM – 53 - XI